

Catullusi

„Catullus nagyon személyesen hozzám közel álló költő,
(...) a személyesség okán éreztem úgy, hogy ez a pasi
ugyanolyan kurvapeccér és szeszakazán, mint én.” (1)

*Mi az, ami jellegzetesen catullusi? Mit ismer fel réges-régi elődje
versében a kései kor költője? Mivégre a szellemidézés a költészet
boszorkánykonyhájában? (Problémáink ómódúak – kínálja mintegy
evidenciaként Musil a magyarázatot; mondhatnánk: ugyanazok.)
Az, ami feltáruul a régi költőben, miért ível korokon át?*

Ekérdéscsoport hosszasan bővíthető, folytatható, variálható, konkretizálható. Az irodalomtanítás szempontjából talán azok a lényegesebb kérdések, amelyeket a másik pólusról, az innenső hídfőről fogalmazunk meg: közelmúltunk-jelenünk költői mikor, miért és hogyan kezdenek dialógust régi idők szövegeivel? A szövegek értelméhez ugyanis – az irodalom tanításának folyamatában mindenképp – az a megértés tartozik hozzá, amely nem a múltbeli restaurálása, hanem a réginek a jelenkorival való elgondolkodó összekapcsolása. „Az olvasó megértés nem valami elmúlnak a megisméltése, hanem részesedés egy jelenbeli értelemben.” (2) Az irodalomórán elsősorban nem önmagában az a fontos, hogy mi az, ami specifikusan catullusi, hanem a (lehetőleg aktív szövegértelmező tevékenység nyomán) felismert catullusi jellegzetességek szembesítése önnön életvilágunkkal. És ugyanígy: miképp mutatja fel egy régi mű kortársunk létkérdéseit, egy kortársi mű egy régi szerző megidézése által a jelen tapasztalatait (is), és ennek során a régi jelentése hogyan gazdagodik, miféle új összefüggésekbe vonódik be.

Hasonlóságok Catullus és Petri György költészetében

Petri György „Kivagy, Catullusom” című verse 1971-ben jelent meg, a „Magyarázatok M. számára” című kötetben. Ha arra kérdezzük rá, hogy mikor és miért idézi fel Petri a római költőelődöt, akkor az 1971-es dátum meghatározó jelentőségű. Az 1968-at követő időszak kiábrándultsága, bénultsága, a közéleti aktivitást lehetetlenné tevő szorítása hasonló közhangulatot, közérzetet kelthetett, mint amit a mai olvasó Catullus korszakában, a Krisztus előtti első század római történetében érezhet. E megszegett alkukkal, viszályokkal és polgárháborús harcokkal teli korszak viszonyai „sokakban azt a gondolatot keltették, hogy a felek nem a közjóért és a haladásért harcolnak, hanem az egyeduralom megszerzéséért, s bármelyikük szerzi is meg a hatalmat, ez nem változtat a lényegen. Egyre többen vonultak vissza a közélettől”. (3) Az értelmes, közhasznú társadalmi tevékenység, a negotium hagyományos fogalma értelmét veszítette, az emberek a magánéletben, a kifinomult élvezetekben, a különféle filozófiai irányzatokban vagy kultuszokban kerestek kiutat a nyomasztó, kilátástalan körülmények közül. A két korszak erős hasonlatossága e tekintetben nyilvánvaló; a Kádár-konzolidáció időszaka egyenesen felkínálta az embereknek a magánélet viszonylagos érintetlenségét az állampolgári aktivitásról való lemondás fejében.

De vannak-e, lehetnek-e a társadalmi körülményektől nem befolyásolt magánemberi kapcsolatok? Nem öncsalás, hazugság vagy személyiséget csorbító önkorlátozás-e a magánélet mint puszta menedék? A római költészet személytelenül elmélkedő vagy közös-

ségi gondolatokat megfogalmazó hagyományától elfordul ugyan Catullus, de éles hangú, kora közéleti viszonyait és politikusait szatirikusan jellemző versei mutatják, hogy a köz- és a magánszféra elválaszthatatlansága nyilvánvaló számára. A feslett erkölcsű, kurválkodó Lesbia – aki „keresztutakon, sikátorokban / Remus hős unokáiból velőt fej” (4) – alakja mögött felsejlő háttér, a homályos alkuk, kegyetlen harcok és árulások világa lehetetlenné teszi a harmonikus emberi kapcsolatokat; a tiszta érzelm legfeljebb elmúlt korokban és távoli vidékeken ábrázolható, Aphrodité Urania a fiktív idillbe, az alexandriai bukolikus költészet képzeletvilágába húzódtott vissza. Köz- és magánszféra eme összefüggése Petri György számára is evidencia:

„– A világ nem hajlik kebelemre.
És művészetem is! Lehet, Téged
mulattatnak az aenigmatikus
versek: csupa célzás valamire.
De igazi fegyvert nem foghatok
ellenségeim ellen. És így
szeretnem sem lehet.
[...]
S mivel nem tudok
e szűk jelen kanyargós folyosóin
szépen evickélni (falnak verődöm):

életem s szabadságom érdekében
döntöttem: magamat bővíteni
a lehetőségek kísértetsarnokává.” (5)

A Petri-féle panasz „a szerelmi költészet nehézségeiről” („Miért nem lehettem régi költő? [...] Szerelmünk program, nem probléma volna. / Hiszen mit ér a szerelem, ha gond?”) Catullus problémája is: számára is gondná lett a szerelem. (6) (Míg azonban Petri György a személyiség egységességének és autonómiájának kérdésességét tapasztalva tartja folytathatatlannak az érzéseket közvetlenül artikuláló líra hagyományát, addig Catullus a harmónia hiányát érezve alkot felfokozott személyességű műveket. Petri első kötetében a közvetlenhez fűzött magyarázatok műfajából jön létre egy olyan személyiség, „aki e személy megfoghatóságával szembeni kételyét végigéli” (7); Catullus költeményeiben viszont szinte kizárólag a személyes érzések válnak fontossá. Őelőtte senki nem fogalmazta meg ilyen elementáris erővel és ilyen „hosszú távú” költői programként a harmóniatlan szerelem élményét, gondját. (8) Catullus, aki költészetében a latin költők közül először teszi teljes kizárólagossá egyedüli tárgyá a személyest, ugyanakkor érzékeli és érzékelteti azt, hogy a személyiségen belül rendkívüli ellentétek feszülnek. Ezt az állapotot mintegy „felvállalja”, teljesen azonosul vele, és reflexió nélkül, erőteljesen felfokozott személyességgel rögzíti. Petri számára a lírai közvetlenség vágyott, de már elérhetetlen szemlélet és kifejezésmód; a szabadság és a harmónia hiánya nála már nem teszi lehetővé az – akár szélsőséges ellentétektől szabdalt – személyiség egészként való megragadását; a személyesség és személyiség közötti distancia immár végleges, nem feloldható. Ezért lesz Petri verseiben a magyarázat a középpont, fontosabb, mint a magyarázott tények, érzések, jelenségek. (9)

Az értelmes közéleti cselekvés ellehetetlenülése és a személyiség ezzel összefüggő problematizálódása egyaránt sarkpontja Catullus és Petri György költészetének; a lírai személyiség megformálásának módja, hogyanja az, ami viszont – a korszakos távolság folytán is – különbözik.

A „Kivagy, Catullusom” című verséhez fűzött magyarázatában írja Petri György, hogy ezt a verset közvetlenül egy Catullus-kötet elolvasása után, annak hatása alatt írta. A szerző vallomása szerint Catullus „valóban tükörkép” (10) a számára, miként a versebeli Catullus is tükörbe néz, s így szembesül önmaga látványával. A „személyesség okán” érzi

úgy Petri, hogy közel áll hozzá Catullus világa, s így az ókori költő felidézése, a művek korokon átívelő párbeszéde a jelenbeli paradox, személytelen lírai személyiség megkonstruálásának – a magyarázat melletti – eszköze lesz. „A szerep segítség a személyiség megformálásához.” (11)

Mi az tehát, ami specifikusan catullusi? Amikor az anakreóni vagy a horatiusi mibenlétere kérdezzük, akkor látszólag egyszerűbb, megragadhatóbb, mert közkeletűbb a válasz. Igaz, közhelyek: az anakreóni az életörömöt a végesség árnyékában, a dal műfaji kereteiben, saját(os) metrumban érzékelteti; a horatiusi pedig a *carpe diem* felszólítását és az aurea mediocritas eszméjét középpontjába állító epikureus-sztoikus világkép költői megjelenítése. De e sztereotípiáknál mindkét költői világ mérhetetlenül gazdagabb. Ahogy a szabadság-szerelem fogalmaival leírt *Petőfi*-versvilág sem csupán szabadság, szerelem.

Catullus írt lakodalmi éneket, latin elégiát, *epylliont*, epigrammát; hexametert, *distichont*, *hendecasyllabust*, *jambikus trimetert*, szapphói stórfát (*Horatius* előtt latinul); művelte a szerelmi, a közéleti, a mitológiai témájú, a gúnyolódó-szatirikus költészetet. Ami különféle témájú és formájú műveiben egy: a nyers, elemi szenvedély. Ebből vezethető le a catullusi mű többi jellegzetessége: a hétköznapi szituációkhoz kapcsolódó alkalmi líra; az ezzel összefüggő „csevegő”, társalgást imitáló, mesélgető hangnem, nyelvi regiszter, fordulatok; a mohó, habzsoló életvágy; a leplezetlen szókimondás, mely nem tartózkodik a durvától és obszcéntól sem; a szatíra maró gúnya, a gyűlölet szenvedélyessége. (12)

A középiskolai szöveggyűjtemények válogatása alapján csak egyoldalú Catullus-kép rajzolható meg: a szerelmi szenvedély költőjének arca. Az *odi et amo* azonban nemcsak a szerelmi lírát hatja át (vö. a köz- és magánélet összefüggése Petrinél vagy akár *Petőfi*-nél). Egy teljesebb képhez mindenképpen hozzátartoznak Catullus művei közül a satirikus epigrammák; ezek hangnemüknél és témájuknál fogva eleve motiváló, figyelemfelkeltő hatásúak, ahogy jónéhány *Petri*-vers is szinte kínálkozik a magyartanár számára, hogy érdeklődést ébresszen.

A két költő versvilága között további hasonlóságok is megfigyelhetők. Tagozatos csoportokban vagy szakköri órákon ezeknek a feltárása több foglalkozás témája is lehet. Erre a célra Catullus versgyűjteményéből különösen a következőket javaslom: V., VII., VIII., X., XI., XIII., XVI., XXXII., XXXVII., XLI., XLIII., XLIV., XLVIII., LVIII., LX., LXXII., LXXV., LXXVI., LXXXIII., LXXXV., LXXXVII., LXXXVIII., XCII., XCIII., C. és a CI. *carmen*. Megkerestethetjük ezeknek a verseknek a hasonlóságait, majd kérhetjük a diákokat, hogy kutassanak fel közös vonásokat *Petri* György verseivel (s fogalmazzák meg a lehetséges következtetéseket), de eljárhatunk fordítva, deduktív módon is, előzetesen általános szempontokat megadva a vizsgálódáshoz. Ezek közül vegyünk szemügyre néhány lehetséges kérdéskört.

A szenvedély ábrázolásának példái Catullusnál

Ilyen például a már említett VII. *carmen* csillag- és homokszem-hasonlata vagy az V. vers („Éljünk, *Lesbia*”) csókok ezreit halmozó képsora. Már ezekből is kiderül, hogy a

„Egyre többen vonultak vissza a közéletől”. Az értelmes, közhasznú társadalmi tevékenység, a negotium hagyományos fogalma értelmét veszítette, az emberek a magánéletben, a kifinomult élvezetekben, a különféle filozófiai irányzatokban vagy kultuszokban kerestek kiutat a nyomasztó, kilátástalan körülmények közül. A két korszak erős hasonlatossága e tekintetben nyilvánvaló; a Kádár-konzolidáció időszakában egyenesen felkínálta az embereknek a magánélet viszonylagos érintetlenségét az állampolgári aktivitásról való lemondás fejében.

catullusi szenvedély ábrázolásának egyik jellemző eszköze a túlzás (hiszen e szenvedély lényege a mértéktelen habzsolás). Amikor Petri arról ír, hogy személyes köze van Catullushoz, akkor az efféle féktelenségben fedezi fel kettejük hasonlóságát. (13) A diákok számára akár feladatként is adható, hogy a versek alapján készítsenek definiáló-továbbgondoló jellegű értekezést a szenvedély természetrajzáról. A XCVIII. carmen az V. és a VII. variációja az előkelő családból származó Luventiushoz címezve. Hozzá szól a XXIV. és a IC. vers is („Mézesszáju Juventius, édes csókot oroztam / játékok közben tóled...”). A szenvedély tehát nem mérlegel és nem válogat. (Ha az osztály szellemi érettsége lehetővé teszi, e versek nyomán módunk nyílna beszélgetésre az azonos neműek közötti vonzalomról. Ez a téma sok fiatal foglalkoztat, de ritkán adódik lehetőség a véleménycserére. Pedagógiai fontossága is vitathatatlan különösen, ha szem előtt tartjuk a toleranciára, a másság elfogadására nevelés szempontját is. (14)) A már idézett LVIII. carmen egyszerre mutatja a szerelmi szenvedély hevét és a szenvedélyes gyűlölettel párosuló megvetést (Lesbia, akit Catullus „forróbban szeretett, mint önmagát és / véreit – ma sötét sikátorokban / fosztogatja ki Róma férfinépét ...” – *Dsida Jenő* fordítása). Hasonló ehhez a LX. vers egyetlen kétségbeesett kérdéssorban kiáradó indulata: ”Oroszlán születte a lybiai szirtek közt, / vagy tomporán ugatva jajgató Scylla / ilyen süketszívű s utálatos szörnynek, / hogy ily konokmód megveded, ki már végső / szükség szavával esdekel, te vadszívű?” (*Devecseri Gábor* fordítása). A LXXII. és a LXXV. számú költemények – a LXXXV. vershez („Gyűlölök és szeretek”) hasonlóan – idő- és értékellentéttel érzékeltetik a szenvedély összetettségét és erejét: „Most már ismerlek, s bár csak még jobban emészt a / tűz, mégis gyatrább vagy nekem és kevesebb” és: „légy a legocsmányabb, akkor is érted eped” – *Devecseri Gábor* fordításai). A XCII. versben a szerelem és a gyűlölködés egymás alkotóelemeiként és egyben bizonyítékként ábrázoltatnak:

„Lesbia folyton szid, sose hallgat Lesbia, folyton
a nevem emlegeti – ég a tanúm, hogy imád.
A bizonyíték rá? A saját szívem: az meg örökké
őt átkozza – pedig, ég a tanúm, szeretem.”

(*Szabó Lőrinc* fordítása)

Lesbia egyedisége

Ez a sajátosság jól megfigyelhető mások mellett például a XXXVII. versben („kit úgy szerettem, mint egy asszonyt sem fognak” – *Devecseri Gábor* fordítása). Kézenfekvő párhuzamként adódik összevetésre a „Van Maya. Mi is van még?” című Petri-vers („Van Maya. Van az összetöbbinő. [...] Minden kategorizálás megfoszt az egyetlenségtől.”). Az „egyetlenség” a szenvedély erejéből születik. A két idézett műre egyaránt jellemző a hangulati ellenpontozás: Petrinél a finom ironia („Füldik az Örök Téma. / Lépdel. Hajladozik. Belátni neki. Ahogy a padlót mossa. / A hajcsatját keresi. Három / cigarettája ég (három főbűne) / a lakás három különböző pontján. / Átrendezi a tükörgyűjteményét. Ragyújt a negyedikre.”), Catullusnál pedig a Lesbiát ölelgető „férfiszajhákat” gyalázó durva kirohanások („úgy vélitek, hülyék, hogy egymagam kétszáz / ily kuksolót szájongyaláznai nem mernék?” – *Devecseri Gábor* fordítása). Az ellentétezés egyébként is mindkét költőnél gyakori alakzat; így a VIII. carmenben a költő, aki egykor boldog volt („napjaid fehér fénnel ragyogtak, / mikor ott jártál, ahova vonzott az, akit / szerettünk, ahogy asszonyt többé nem szeretnek”), ma már csak szenvedő seb: „Nyomorult Catullus, az őrtöngést hagyd abba már” (*Devecseri Gábor* fordítása). Ez a költemény egyben példája a jellegzetes catullusi önmegszólításnak (így indul például a LXXVI. vers is); erre a sajátosságra ráérezve indítja Petri a „Kivagy, Catullusom” című versét, ezáltal mintegy hitelesítve a megidézett költő bemutatását.

A Lesbia kivételes egyediségét érzékeltető költemények egyik legszebb példája a XLIII. carmen. Lesbiával, mondja, senki nem összemérhető:

„Hát terölád
a provincia azt regéli, szép vagy?
Lesbiám veled összemérni képes?
Ó, szellemtelen és bolond e század!”

(Devecseri Gábor fordítása)

Az életélvezet és az önpusztító habzsolás versei

Ebbe a témakörbe tartoznak a kései Petri-költészet halálközelségben született, lucullusi tematikájú költeményei.

„Főznék Neked, Dezső, egy jó pacallevest
– ilyet a világon senki még nem evett,
mivelhogy én találtam ki a recipét,
desszertként pedig majd adnék almás pitét
(ez línzertészta rummal, darált dióval,
mazsolával és még egynéhány más földi jóval).
Már ha egyetértesz abban, hogy a levés
még csak-csak tűrhető formája az evés.” (T. D-höz’) (15)

Catullus könyvéből jó példa erre a verstípusra a XXVII. carmen, melyben Postumia úrnő „mint a részeg / szőlőfür, olyan ittas. Ó, nemes bor / ellensége, te víz, el, szaladj el / bárhová, s a mogorva józanoknál / szállj meg!” (Devecseri Gábor fordítása). A XIII. vers a hellenisztikus vendégségbe hívó költemény catullusi kicsavarása: a meghívottnak kell hoznia a lakoma kellékeit, ugyanis a vendéglátó erszényében pók szövi a hálóját. A szerelmi örömmök habzsolását ábrázoló művek is körbe tartoznak. Ezek közül a catullusi oeuvre-ből az egyik legismertebb darab a XXXII., amelyet erős evokativitással idéz fel Petri „Kivagy, Catullusom” című költeménye: „heverőd ölen fogadjál / egyfolytába kilenc kemény tusára!” (Horváth István Károly fordítása) illetve Petrinél: „Hol van már, hol a ’készülj egyvégtében kilenc öllekezésre’?”

A nyers szókimondás példái

E jelenségre sok-sok példát gyűjtethetünk a diákokkal is, akik valószínűleg örömmel vetik majd bele magukat ebbe a munkába. Az alulstilizált beszédmód oka lehet a szenvedély, de a közéleti témáktól való elfordulás is. Mindkét költőnk, Petri és Catullus is közvetlen elődei költői köznyelvért érzi problematikusnak. Ilyen mű Catullusnál a XVI., amely egyúttal ars poetica jellegű is: „a kegyes poéta legyen tiszta, és ne a költeménye!”. A tizenhatodik carmen később sokak hivatkozási alapja lesz, mint a verissima lex elvének első megfogalmazása: eszerint a költői „én szövegléte gondosan megkonstruált irodalmi valóság, melyről idegen testként válik le a köznapi emberrel való azonosítás és az autobiografikus olvasás igénye”. (16) Ebbe a műcsoportba tartozik a már idézett XXXVII. és még jónéhány darab (LXXXIII., LXXXVIII., XCVII., XCVIII.). Tematikai hasonlóság fedezhető fel a „Hogy elérjek a napsütötte sávig’ és a XLI. Catullus-vers között. Petrinél: „’Eljövök egy huszasért’ – mondta. Ezen meglepődtem. / Az ár – árnak – képtelenül alacsony volt (már akkor is). / Ismertem a Rákóczi téri kurzust. Húsz forint az nem ár. / Másrészt a nő nem állta volna meg a helyét / a Rákóczi téren, sőt semmilyen téren.” Catullusnál: „Épeszű az a kibaszott ribanc, hogy / tízezet akar? [...] meghibbant a szegény, felejtí, mért mit / kérhet a piac, és kerüli tükrét.” (Szabó Lőrinc fordítása) A durva kirohanásokat, trágár kifejezéseket használatát mindkét költőnél sokszor motiválja erkölcsi felháborodás. Ennek jellemző példája Petri „Józan paraszti ész” című verse:

„Én mindig az orrom után megyek,
mivel a seggem után meglehetősen fārasztó lenne.
Bár van még egy lehetőség, ha az ember
gerince elég hajlékony még:
a segge lyukába dughatja az orrát.
S akkor a nagy kérdés, hogy mi megy mi után.”

A hatalmasok megvetése; a hatalomhoz való viszony jellege és megformálása

Mindkét költői világra jellemző, hogy a politikát, a közéletet immoralis posványnak mutatják. Ebből következik egyrészt a viszolygás, az undor erőteljes kifejezése, másrészt pedig egy bizonyos kritikai attitűd. Ennek néhány példája a teljesség igénye nélkül:

„Rettenthetetlen hülyék kora jő.
Pojácák vagy gazemberek? Is-is.
Egyszerre félem és röhögöm általlátni:
a szikla óhatatlan visszafelé görög.”

(„Sziszifosz visszalép”)

„Azt hiszik a politika fortélyai
foglalkoztatnak. [...]”
Szinarany
hazugságként tündököl a Nap is
fölöttünk – istenek hamis pénze!
Hát ezért! Ezért! A feltolakodó undor okán
álmom és kenyerem a bosszulás.”

(„Élektra”)

Catullustól (valamennyi idézet Devecseri Gábor fordításában):

„Nem töröm én magamat, Ceasar, soha tetszeni néked,
sem megtudni, mi vagy: hószínű vagy fekete.” (XCIII.)

„De így akarj nagy úrral
cimboralni! Az istenek reátok
sújtanak le, ti Róma söpredéke.” (XXVIII.)

A XXIX. versben Ceasar és Pompeius harcsoló talpnyalói ellen szót emelve így fakad ki: „Parázna Romulus, te látod és hagyod?”. Az LII. versben a költő azt kérdi önmagától, hogy mi értelme tovább élni akarni, ha demagóg ígéretök jutnak magas tisztségekbe. (Ez a vers szemléletes példája annak, hogy a szerelmi költőként elkönyvelt Catullusnál szó sincs kompromiszumról, lemondásról, nincs semmiféle illúziókergető visszahúzódság egy teljesen hazudott belső világba.) Catullus az LVII-ben magát *Ceasart* sem kíméli („Összeillik a két parázna szépen, / Ceasar és ez a fajtalan Mamurra. / Nem csodálom: a lelke mélye mocskos / mindkettőnek”), és nem ártall frivol, állampolgárpukkasztó játékot üzni Róma egyik alapítójának nevével: a már idézett LVIII. versben Lesbia Remus unokáit feji („glubit magnamini Remi nepotes”; a kétértelmű szójátékban a *glubo* ige jelentései: megkopaszt, kihámoz, lehánt (Devecseri: „velőt fej”, Dsida: „fosztogatja ki Róma férfinépét”, *Babits*: „...kolódik egész Rómával”). Ennek a sornak a római eszményeket illető keserű iróniája Petri kiábrándultságára emlékeztet. Petri György *Radnóti Sándor* értelmezése szerint „par excellence politikai költő, aki ugyanakkor nem közéleti költő, hiszen a politika az ő művében az életnek az az undorító hatalma, amely körülfoly és átjár bennünket, de amely fölött nincs hatalmunk. Egy világ opresszivitásának és a tőle való undornak, az életviszonyok rútságának érzése”. (17) A jelen az ókori elődnél is a kiüttalanság időszaka; például a Péleus-epyllion (LXIV.) zárlatában az aranykori állapot a jelenkor ellentétéként rajzolódik ki, amikor nincs már kapcsolat az istenek és az ember között.

Alkalmi jelleg, kiindulás az anekdotizáló banalitásból

Petrinél a lírai személyiség válsága és az evidencia hiánya következtében jelenik meg az élmények redukciója és az ezzel együttjáró magyarázatkeresés. Találunk példákat a „jelentéktelen tények szüntelen korrekciójának technikájára” (18) is („Az ilyen komoly beszélgetések”). Catullus költészetében a felfokozott lírai közvetlenség az, ami sokszor

az alkalmiség hatását kelti (például a barátokhoz szóló, közös emlékekhez kapcsolódó szövegek (Pl.: „Tegnap, Licinius, pihenve, játszva, / táblácskámra soká, vidám örömmel / firkáltunk dalokat, mulatva” – Devecseri Gábor fordítása). A XI. carmen konstrukciója, a váratlan fordulat hirtelen megjelenése, hasonlóképp Petri költészetére emlékeztet. A korábban kialakított olvasói elvárással való ilyesféle „játék” jellemzi a „Hogy elérjek a napsütötte sávig” című költeményt, Catullusnál pedig például az LVIII. verset. Catullus „gyakran használja a fokozásnak azt a módját is, mely hatását váratlan fordulattal éri el. Szándékosan lelassítja a vers menetét, hosszabban elidőzik jelentéktelen mozzanatokon, hogy annál meglepőbb, váratlanabb legyen a vers igazi mondanivalója, vö. 2., 11., 17., 26., 28., 36., 39., stb. [...] Hasonló hatást ér el C. a többször előforduló tudatos kétértelműséggel.” (19)

A közvetlen, fecsegő hang egyik legjellegzetesebb példája a X. carmen. Egy véletlen találkozásból alakul ki a sztori, melynek csattanója, hogy a lírai személy egy utcai nőcskétől a „felelőtlen fecsegés” szabadságát követeli:

„Varusom, mikor éppen ögyelegtem,
elcipelt szeretője otthonába.
Kis szajhácska a nő: amint beléptünk,
láttam, bár se modortalán, se csúnya”

(Devecseri Gábor fordítása)

Catullus a Cornelius Nepost megszólító nyitóversben műveit lekicsinylőnek tűnő kifejezéssel „semmisségeknek” (nugae) minősíti.

A nugae (= semmisség, apróság, haszontalanság, bohóság, üres beszéd) deklarálása is a hétköznapi, alkalmi jelleget érzékelteti, és végső soron talán ez is a súlyos közéleti témákat megverselő költői beszédmód anakronisztikussá válására és így hiteltelenségére vezethető vissza. A Petri-féle hiányköltészetben is ott van a lemondás háttérében a valamikori teljes(ebb) fájó emléke:

„Amiben hittem,
többé nem hiszek.
De hogy hittem volt,
arra,
naponta emlékeztetem magam”

„*Rettenthetetlen hülyék kora jó.
Pojácák vagy gazemberek? Is-is.
Egyszerre félem és röhögöm
általlátni: a szikla óhatatlan
visszafelé görög.*”

(Ismeretlen kelet-európai költő verse 1955-ből)

Az egyes kutatók szerint különálló műfajnak is tekinthető nugae (20) sokszor hétköznapi beszédfordulatokat is alkalmazó, beszélgető, dialogikus jellegű verstípus. Jellemzője, hogy a jelenben ábrázolt eseményeknek közvetlen részeseivé teszi olvasóit; valószínű, hogy az itáliai néphagyományok és a gyalázkodó invektívák is hatottak közvetlenségére, nyelvhasználatára. (21) Petri György költészetében is hasonlóan fontos szerepet játszanak a megszólító formulák és a köznapi nyelv alakzatai.

Költőelőd felidézése

Catullus az első azok sorában, akik lefordították, illetve átírták Szapphó nevezetes 31. töredékét. (22) Az LI. carmen első három versszakja majdnem szó szerinti műfordítás (noha a 2. versszakba beleírja Lesbia nevét), majd a Szapphó-vers folytatását mellőzve a negyedik versszakban egy gondolati váltással szenvedélyét szembeállítja a negotiummal, a hagyományos római erkölcs fontos követelményével. A munkás, dolgos élet, hasznát hajtó tevékenykedés, azaz a negotium ellentéte a versben használt otium (tétlenség, dologta-

lanság, nyugalom – Devecseri Gábor fordításában: renyheség), melynek demoralizáló hatása a hellenisztikus költészet közhelye volt; talán épp Catullus az, akinél az otium jelentésének átalakulása – eltolódása a pejoratív árnyalattól – először tettenérhető. „A hagyományos negotium értelmét veszítette, sőt, csak viszolygással tölthette el az embereket.” (23) Az otium Catullusnál már nem azt a nyugalmat jelenti, amely legfeljebb az állampolgári kötelezettségek teljesítése után jár a római polgárnak, hanem történelmi példákkal is igazolhatóan végzetes hatású rontás (összefüggésben a versszakban használt exultare és gestire kifejezésekkel, amelyek a túlzott vágyakra csábító mértéktelen érzelmek igéi). (24) Hogyan illeszkedik az első három versszakhoz a zárlat? Háromszor ismétli meg itt az otium kifejezést a költő (és ugyanezt megteszi Catullus nevének említése nélkül Horatius az Ódák 2,16-ban!); és az e halmazás hátterében levő úr, az, amit Szapphó verséből elhagy, hiányként (és ellentétként) válik jelentőssé. Szapphó töredéke a szerelem hatalmába való elfogadó beletörődéssel zárul, Catullusnál viszont a mindent lenyűgöző érzelem nemcsak a költőt „teszi tönkre”, hanem „teljes változást idéz elő egyéni helyzete és a közösség viszonylatában is: a res publica, a gens, a negotium helyett már úgyszólván a baráti körre leszűkült világa most az egyetlen Lesbiára korlátozódik, ez az otium pedig nemcsak »szegény« embereket, hanem királyokat és gazdag városokat is tönkretett már”. (25) Nincs magánélet, magánszféra, mely a külső közegtől függetlenedhet.

Catullusnak mindössze két szapphói strófában írt verse van: az itt említett LI. és a XI. vers, amely paradox búcsúvers Lesbiától („adatok hírül szeretőmnek egy-két nem-szerető szót” – Devecseri Gábor fordítása). E versben is ott van a pusztulás érzete, a derékbátort szerelem virághasonlatában: „mert hibájából szakadt le, mint rét- / szélen-elhúzott-ekevas-sebezte / karcsú virágszál”. Ez a motívum előfordul Szapphónál is. Catullus tehát ugyanúgy jár el, mint Petri, amikor a költőelődöt idéző-megszólító verseket ír („Kivagy, Catullusom”; „Horatiusi”): visszautal egy hagyományra, egy költő jelentésteremtő világához, aurájához.

Kérdéssor és megjegyzések a „Kivagy, Catullusom” című vers tanításához

Petri György: „Kivagy, Catullusom”

Kivagy, Catullusom, kőnehéz koponyával
 ébredsz, a lábaid két feszes, vízzel telt tömlő.
 Tükrödbe: nem nézni jobb. Sápadt, renyhe
 bőrdre kevés volna Róma minden rafinált balsama.
 S fogaid, egykor oly vakító fogaid!
 – lerontott városfal maradéka enyészik így.
 Hol van már, hol a „készülj egyvégtében kilenc ölekezésre”?
 Elhasznált tested, az ásító, néma összeg,
 az eredményhez, nem adja ki, mennyivel járult
 a szenvedély, a nagy, a századokra példás,
 s mennyivel a szünetlen, mindenevő mohóság.
 – Mennyivel a finom, érdemes lakomák mérge,
 s a méltatlan csapszékkek ciszterna-lötyte ugyancsak.

1. Hasonlítsd össze Catullus CI. versét Petri György „Ave atque vale” című művével!

A Petri-vers címe, amely a catullusi költemény zárlata, a római sírfeliratok visszatérő búcsúformulája. Catullus ezt a költeményt fivére halálára írta. Catullusi hatást mutat Swinburne ugyanilyen című, Baudelaire halálára írt alkalmi költeménye is.

– Hogyan ábrázolja a halált, a (túl)korai pusztulást a két mű?

– Kik a két mű megszólítottjai? Miben tér el a két vers beszélőjének a környezetéhez való viszonya? Miért változik át Catullus fájdalmas pátosza Petrinél durvaságokkal megtűzdelt, alulstilizált önfokozássá? Mi a különbség a két vers búcsúüzenetének tartalma, hangneme és szándéka között?

2. A mulandóság témája nemcsak a CI. carmenben jelenik meg, hanem Catullus más műveiben is. A III. versben például az udvarlasi eszköze a madárka halálán való siránkozás – így kissé túl könnyű,

súlytalan, szinte paródiaszámba megy a halál megidézése. Ezzel ellentétben a Calvushoz szóló XCVI. költeményben a nő elvesztése fölött érzett fájdalomból az utána való vágyakozás tragikus erővel nő ki: „fájdalmunk még örömeire lehet / régi szerelmeknek, kiket új életre igézzünk / gyászunkkal” (Devescseri Gábor fordítása). A népszerű V. carmen (‘Éljünk, Lesbia’) a véges életidővel indokolja a szerelem hevét és az öregek irigykedését egyaránt.

- Milyen összefüggésben tematizálja a mulandóságot a ‚Kivagy, Catullusom’ című költemény?
- Mely szavak, képek érzékeltetik a halál közeledtét, s ezek milyen hatásúak?
- Milyen idősíkok jelennek meg a versben? Hogyan kapcsolódnak össze?
- Kiknek mely műveit idézheti föl a „Hol van már...” fordulata? (pl. Villon: ‚Ballada tűnt idők asszonyairól’ és ‚Ballada tűnt idők lovagjairól’; Apollinaire: ‚A megsebzett galamb és a szökőkút’)
- A költemény mely motívumai idézik fel szövegszerűen a véges emberi lét egyik alapszövegét, Anakreón ‚Törédék a halálról’ című költeményét? (26)
- Értelmezd a tükörbe nézés motívumát! Mit jelent ez általában, és mit jelent a Petri-féle lírai személység és beszédmód összefüggésében?
- Milyen módon idézi fel a vers Catullus XXXII. költeményét? Hogyan változtatja meg a felidézett rész értelmét (a kontextus)?

3. Hogyan, milyen jelek által kötődik még a költemény Catullushoz, és mi az, amiben eltávolodik, elszakad tőle?

- Hol, miben érzékelhető lírai közvetlenség, illetve hol, miért és hogyan jelenik meg a reflektivitás, a magyarázat?
- Mivel teremt összefüggést e kétféle ábrázolásmód között?

4. Milyen hatása van a címnek? Mivel, hogyan teremti meg ezt a költő? („Már maga a verscím is, bár azt hiszem, Catullushoz méltó, nagyon provokatív volt annak idején: egy római klasszikus megszólítása a kivagy argószóval összekapcsolva.” (27))

- Bizonyítsd más Catullus-művek alapján, hogy a cím valóban „Catullushoz méltó”! (ld. különösen: VIII., LII. és LXXVI., de a Catullus-versek felütése gyakorta megszólító vagy önmegszólító formulával él: II., III., V., IX., XXIII., XXV. Például: „Nyomorult Catullus (miser Catulle), az őrzőgést hagyd abba már” (VIII.); „Mi az, Catullus, élni mért akarsz tovább?” (LII); „hosszú, nagy öregségedre, Catullus” (LXXVI).)

5. Határozd meg a „kivagy” szó jelentését! (Definíciód egy szótári jelentés-meghatározáshoz hasonló legyen! Hozz példamondatokat is! pl.: Teljesen kivagyok.)

- Petri György 1969-ben írta e verset. A „kivagy” kifejezés ma is az argó körébe tartozik? Véleményed igazold példákkal vagy ellenpéldákkal!
- Próbáld „történetileg” levezetni a kifejezés jelentését elemei jelentéseiből (ígeköti és létige)!
- Milyen hatása van a felütés alliterációjának?

6. Mikor alkalmazunk mindennapi életünk során önmegszólító nyelvi formákat? Írj néhány életsituációt és a benne alkalmazott nyelvi formulát!

- Meghatározható-e valamiféle, az önmegszólítással együtt járó, állandósult vagy visszatérő szándék, gesztus, lelki helyzet a költészetben? Ha nem, miért nem? Ha igen, milyen konkrét példákkal igazolnád álláspontodat?
- Mikor alkalmazunk mindennapi életünk során olyan megszólítást, hogy tudjuk, a megszólított nem él, nem tud válaszolni, nagyon messze van, rég halott? („Kösz, Gyuri!”) Miért alkalmazunk ilyen megszólításokat, ha biztosan tudjuk, hogy a megszólított úgysem hallhatja?
- Véleményed szerint Petri György verse önmegszólító jellegű, vagy inkább ténylegesen az ókori költőfelőld megszólítása történik meg benne? Érvelj álláspontod mellett! (28)
- Számvetés, tisztázás, önelemzés: e versben van-e olyan részlet, fordulat, mely ezekhez a beszédhelyzetekhez tartozhat? Ha igen, véleményed szerint melyek? Melyik az a két kifejezés a versben, amely azt érzékelteti, hogy egy végállapot ismeretében, tudatában történő visszatekintő értelmezés (magyarázat) maga a szöveg? (Összeg, eredmény.)

A megszólításnak milyen hatása van a lírai megszólalás közvetlenségére? Miért?

7. A közvetlen, illetve reflektív beszédmód hogyan jelenik meg a mű szerkezetében?

- A vers szerkezeti felépítése egyúttal milyen szintaktikai kettősséggel jár együtt?
- Szórendi szempontból hol szabályosabb és hol szabadabb, szokatlanabb felépítésűek a mondatok? Miért?
- Milyen összefüggés van a reflektivitás mértéke, a szerkezet és a mondat szerkesztés között?

8. Hogyan ábrázolja a mű az öregedő férfit?

– Milyen a leírás jellege, melyek az összetevői? (vö.: „A lábaid két feszes, vízzel telt tömlő” életrajzi vonatkozású. Akkoriban nagyon féltém volt, hogy érszűkítem van.” (29))

– Milyen mértékben tartod szükségesnek a mű értelmezéséhez Petri fenti, önéletrajzi megjegyzésének ismeretét?)

– Értelmezd ebben az összefüggésben Kerényi Károly véleményét: „Catullusról szóló antik hagyományunk alig van. Róla keveset tudunk: öt magát tudjuk költeményeiből. Érdemes volna-e ezt a tudást bármilyen részletes róla való tudással elcserélni? Vagy azt, ami valódi költészet, hamis életrajzzá átalakítani?” (30)

9. A magyarázat értelmezése. Miért nem tudjuk pontosan, hogy mi milyen mértékben járult hozzá az „összeg”-hez?

– Hogyan értelmezhetők az „összeg” jelzői („ásító, néma”)?

– Véleményed szerint van-e, lehet-e a testnek emlékezete? Miért?

– Milyen párhuzam és milyen ellentétpárok figyelhetők meg a verset záró négy sorban? Hogyan kapcsolódnak össze ezek? Ábrázold a párhuzamos ellentétpárokat egy ábra segítségével!

– Találj ki olyan ellentétpárokat, amelyekkel az utolsó két sor (tartalmi és formai szempontból egyaránt) folytatható!

– Véleményed szerint miben hasonlíthat és miben térhet el egymástól a szenvedély és a mohóság? Miért?

– A mű hogyan tesz különbséget e két fogalom között?

– Mit jelent, hogy Catullus szenvedélye „századokra példás”, és hogyan bizonyíthatja ezt a mű? Milyen szerepet játszik itt a „nagy” jelző?

– Hasonlítsd össze e mű szenvedély-értelmezését a „Strófák ***yx-hoz című versével!

10. „Ez a vers metrikailag is érdekes. Mindenféle antik metrum keveredik teljesen szabadon. Nekem is némi munkába telne a szöveg szabatos verstani elemzése.” (31)

– Keresd a versben különféle antik metrumokat! Találhatók-e olyan részek a versben, ahol tartalmi tények indokolhatják a verselés változását? Ha igen, hol, miért? Milyen jelentést tulajdoníthatunk a szöveg metrikai összetettségének, kevertségének? Miért?

11. Miért idézi fel e mű Catullus alakját? Mi a jelentése itt a szerepfelvételnek?

– „Amiképpen a személy jelentésű persona eredetileg a színész által viselt maszkot jelentette, ugyanúgy a lírai én sem esik egybe a költő empirikus énjével. Még akkor sem, ha a költő olyan zavarba ejtően közvetlen, mint Petőfi vagy József Attila. [...] minden költő – természetesen empirikus személyiségéből is merítve – megkonstruálja a neki megfelelő lírai ént.” (32) Vajon miért nevezi Petőfi és József Attila közvetlenségét „zavarba ejtőnek” Petri György?

– Mely tartalmi és formai sajátosságok segítségével konstruálódik meg a fiktív lírai én a „Kivagy, Catullusom” című versben?

– „Ilyen tettetések esetében tudatosítanunk kell, hogy nem azok vagyunk, akiknek tettetjük magunkat, és a tettetés – a játékhoz hasonlóan – megszűnik tettetés lenni, mikor már megtettük. [...] a tükörök olyasmint mondanak el nekünk, amit nélkülük nem tudhatnánk meg magukról; a tükörök az önéleplezés eszközei.” (33) Értelmezd az idézetet a Petri-vers vonatkozásában!

– Idézzetek fel más (szépirodalmi vagy képzőművészeti) alkotásokat, amelyekben a tükör motívuma fontos szerepet játszik!

– A mű értelmezése során Catullus és más költők alakját, költészetét is felidéztek, kapcsolatot teremtve a különféle költői világok között. „A kontaktusképtelenség megsemmisíti a szöveget a művészet számára [...]” (34) Mit jelent ez? Mitől válhat egy szöveg kontaktusképtelenné (saját szövegvilágát és/vagy az értelmezéseket is tekintve)? (35)

12. Miért és hogyan idézik fel a következő versek Catullust? Miben hasonlítanak és miben térnek el Petri György „Kivagy, Catullusom” című művétől e tekintetben?

Géher István: „quid est, catulle?”

mutathatóid megmutattad. és mi van?
a pakliban, bedobva. járt a szád, kifolyt
borod. s ha felragyogna csillagod? remek.
mutathatóid megmutattad. és mi van? (36)

Rákos Sándor: 'Kiben Júliához hasonlítja Lesbiát'

Az mely nyavalyával, átok praktikával
Venus engem büntetett,
nincsen annak írja, érzem, ki nem bírja
szívem az ítéletet,
amit töltenem kell, keserű lélekkel
viselvén az életet.

Ha ki azt kérdezi, szívemet mi teszi
megdúlt kertté, felelem:
rossz rabtartóm vagyok, aki ugyan-nagyon
kínoz s készit ellenem
gyilkot, feneséget, kárhozattal étet,
így pokolra kell mennem.

Én kemény kínomat, kora-halálomat
egy régen volt poeta
tulajdon sorsaként s maga formájaként
szenvedte, élte, írta
Krisztus urunk előtt, s nékem tenger idők
sodrában ő a példa.

Catullus deákul zengé Lesbiárul
kesergő énekeit,
magyarul esengek én a Kegyetlenhez
könyörögvén kegyeit;
Lesbia s Júlia, Júlia s Lesbia,
oly igen mindegy: melyik?

Tűzzel-jéggel edzett asszonyi szerzetnek
tudhatod mind a kettőt,
hol karjukba zárják, hol meg törrel várják
a hozzájuk esdeklőt;
setét bujdosóvá, hej, földönfutóvá
teszik a hű szeretőt!

Kései korokban, messze országokban
Ekho kiáltja nevük,
valamig szerelem tapos a sziveken
megél emlékezetük,
mert a jó vesztését, útja-tévesztését
örökíti életük.

Te pedig, ki búban belső háborúban
avagy piros örömben
mi sorsunkat nézni, vágynkat idézni
nem félsz majd az Időben:
tudd meg, hogy szerelmünk, égő gerjedelmünk
volt és lesz mindétiglen. (37)

Orbán Ottó: 'Catullushoz'

Nagy gáz, de mi is szeretjük Lesbiát, Catullus...
Az ifjúság az ifjúság jogán határtalannak
képzeli lehetőségeit, Istennek magát.
Most van Isten, most nincs, ahogy akarja;
ha elalszik, gazdátlanul forog a Föld.
Korlátja épp az egészsége. Az az igazság,
hogy nehéz fölfogásúak vagyunk:
még mindig a csillagtengerből fognánk ki a kozmikus halat,
holott már sejtjeinkből vícsorog felénk kékcápa-csókja.

Ajaj, megcsal a testünk, megcsal az ordas kurva,
azt hazudja, minden megmarad, épp csak átlényegülve
egy üstökös csóvajaként suhanó fátyol fényredőiben:
az élő tűz, az örület, a tejszínhabot verő combok...
Van-e jobb választásunk, mint hinnünk neki? (38)

Kovács András Ferenc: „Latin szerelem”

Nyelvek csatája – ez vagyunk. Fogak
gyöngysora fénylik a bőrön – harapj
a lelkedért te is, tépd cafatokra
az ajkam, hogy ne hazudna, harapj,
a hangoméért, te ádáz! Odi et amo-
ródd fel a számra fogaddal, mard bele
visszafogott szavakért... Szerelmem,
fald fel a nyelvem – edd meg a megtagadott,
dült, idegen szavakat... Éhes az önzés,
mint a remény – mit neki itt e makacs
szóra mohó, haragos, fura húsdarab,
édes, amely cselezőn csatázva
éled a csókban, akárha beszélne,
szívd ki hegyéből a száz hamis ízzel
illatozó szót! Odi et amo. Két nyelv
feszül most egymásnak a világ valahány
szaváért – védtelenül, csupaszon, szerető
dühbe vonaglón, összefonódva a néma
harcban, egybesimulva, habár sohasem
lehet eggyé... Odi et amo. Odi et amo.
Ó diadalmas vad keserűség vív a
világért, két feszülő nyelv – és mi nem
értjük, a megfeszítettek, a szó kusza kínját,
Clodia szentem, a csókban... (39)

Jegyzet

- (1) Petri György (2000): Magyarázatok P. M. számára. *Holmi*, 12. 1442.
- (2) Gadamer, Hans Georg (1982): *Igazság és módszer*. Gondolat, Budapest. 275.
- (3) Adamik Tamás (1971): Bevezetés. In: *Catullus versei. Auctores Latini XV*. Tankönyvkiadó, Budapest. 6.
- (4) Catullus versei LVIII. (1978) Európa Könyvkiadó, Lyra Mundi, Budapest. 68. (Fordította: Devocseri Gábor). A további Catullus-idézetek forrása is ez a kötet.
- (5) Petri György (1996): Strófák ***-hoz. In: *Versek 1971–1995*. Jelenkor Kiadó, Pécs. 43–44.
- (6) A „régí költő” szerelmi költészetének itt megfogalmazott „tematikája” a catullusi lírához való látszólagos hasonlósága ellenére túl könnyű, túl ironikus, túl játékos leírás:

„Nem volna kérdés, hogy szeretlek-e.
Csak neked volna jogod nem szeretni,
hallgatnád öntetszélgőn
hidegségedről szóló panaszom. Bosszúból
esetleg kifecsegném: csapodár vagy.
De fődolgom a mérnöki munka volna:
megmérni, milyen hatalmas szerelmem,
minő magasba csap föl szenvedélyem,
hány mérföld messzeségből még imádlak,
hány kínos napot morzsoltam le már
hűségem olvasóján? Hogy számosabbak
szépségeid a Föld csodáinál.”
Catullus is írt olyan verset, melyben szenvedélye hőfokát „mérnöki munkával”
méri:
„Kérded, hány ölelésed kéne nekem
ahhoz, Lesbia, hogy szívem beteljék?”

Kérdjed, hány a homokszem a kiégett
pálmás Libya messze sivatagián, [...]
kérdjed, hány lesi csillag titkos éjen
emberek gyönyörét s dugott szerelmét:
annyi kéne szegény Catullus örült szívének ölelése ...”

(VII, Babits Mihály fordítása)

Egészében véve azonban a szerelem „program” helyett az ő költészetében is „problémává” lesz, mert elveszett a harmónia lehetősége, mert kérdéses lett a szerelmi érzés állandósága, és megszűnt egyneműsége.

(7) Radnóti Sándor (1988): El nem fordult tekintet. Petri György lírája. In: uő: *Mi az, hogy beszélgetés?* Magvető – JAK, Budapest. 131.

(8) Noha a híres odí et amo már korábban is megfogalmazódott, de egyedi, pillanatnyi élményként, nem pedig egy ars poetica alapjaként:

„Szeretek s nem szeretlek én,
örült s nem örült, ez vagyok.” (Anakreón)

„Gyűlölet és szerelem. Fáj mindkettő? De ha kín kell,
jótét kínjával marjon a szív szerelem!” (Euénosz)

(9) „Élettények s reflexiók közvetlen felidézése állandóan szükségeli és kiváltja a magyarázatot, vagy eleve a magyarázat szolgálatában áll, önmagában és önmagának elégtelen. Az a hiány, amelynek üres űrje e versekben, versek mögött megnyílik, sokféleképpen kifejezhető, de összefoglalhatjuk így: az evidencia hiánya. E költészetnek egyetlen evidenciája maga a hiány. Az első evidencia a lírában a személyiség jelenléte volna, de a nyilvánvalóságot nem lehet utólag megkonstruálni (ára őszintétlenség vagy felületesség lenne...)” Radnóti, 1988. 130–131.

(10) „Catullus viszont valóban tükörkép számomra. Erotomán, alkoholista, alkoholos paranoiájában állandóan féltékenykedik, mellesleg okkal, retteg az impotenciától, és gyakran siránkozik azon, hogy a playboyszépség karbantartása s a féltelen életmód nem összeegyeztethető.” Petri, 2000. 1442.

(11) Szepes Erika (2003): „Arcot hordani arcod előtt”. In: *Szerep és személyesség. Verselemzések*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 15.

(12) Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a catullusi (áttételek nélküli, kitörő) szenvedély nem líratörténeti konvenció, nem hagyomány, hanem attitűd, lelki pozíció, személyiség(?)jegye – ellentétben a horatiusi és az anakreóni líra jegyeivel; nincs jellegzetes, mintegy involvált formája sem, mint az anakreóni dal vagy a horatiusi óda; persze a szenvedélynek (az érzéseknek”) is van (lehet) világ- és természettörténete. A Petri-vers emiatt is másféle kapcsolódás egy másféle alakban élő hagyományhoz. Ebben az összefüggésben említhető a mű verselése: talán nem véletlen az, hogy mindenféle antik metrumot szabadon kever.

(13) Petri 2000. 1442.

(14) E téma irodalmi vonatkozásaihoz lásd: Kenneth James Dover (2001): *Görög homoszexualitás*. Osiris Kiadó, Budapest. Csehy Zoltán: Kölyökállattól részeg kert. In: *A szöveg hermaphrodituszi teste*. (2002) Kalligram, Pozsony. Sztratón (2002): *Kölyökmúza avagy a fiúszerelm művészete*. (Görög Antológia, XII. könyv) Kalligram Könyvkiadó, Pozsony.

(15) Petri György: T. D.-höz. Holmi, 2000. június, 637.

(16) Csehy 2002. 31.

(17) Radnóti Sándor (1991): Megmenthetetlenül személyes. In: *Recrudescunt vulnera*. Cserépfalvi, Budapest. 327.

(18) Radnóti, 1988. 144.

(19) Adamik, 1971. 14–15.

(20) Horváth István Károly (1965): Catulli Veronensis Liber.. In: *Antik tanulmányok*. 285–292.

(21) Horváth István Károly (1955, 1956): A catullusi költészet népi kapcsolatai. In: *Az Étvös Loránd Tudományegyetem évkönyve*. Budapest. Invektíva (invektíva): támadó és szidalmazó megnyilvánulás; formája szerint lehet lírai vers, szónoki beszéd, újságcikk egyaránt.

(22) Németh György (1990, szerk.): *Szapphó Fenmaradt versei és töredékei*. Helikon Kiadó, Budapest. 43. E kötetben Németh György Sappho nostra című tanulmánya összefoglalja a magyar Szapphó-fordítások történetét Révai Miklóstól Imre Flóriáig. (188–215.) Látványos példákkal mutatja be, hogy a különböző korszakokban készült fordítások hogyan hasonlítják, értelmezik át az alapszöveget. Mint írja: „Révai, Édes vagy Kőlcsey fordításai éppúgy inkább saját korukat fejezik ki Szapphóé helyett, mint pl. Ady átköltése Adyét”.

(23) Borzsák István (1955): Otium Catullianum. In: *Antik tanulmányok II*. 233–238.

(24) Adamik, 1971. 83.

(25) Borzsák, 1955. 237.

(26) Géher István: Anakreóni dalok, 13.

„A tükörbe nézni félek:
idegen néz vissza onnan.
Letarolt fõn szürke tincsek,
csupa ránc a homlok íve,
beesett szem, alja táskás,
fut az orrtól mély barázda,
lefelé görbült a szájszél,
laza bőrbe vész az állcsont ...
Hol az arcom? Ez csak álarc?”

Budapest. 1996. Liget Műhely Alapítvány, 15.

(27) Petri, 2000. 1444.

(28) Ld. Németh G. Béla (é.n.): Az önmegszólító verstípusról. In: *Versek és korok*. Calibra Kiadó, Budapest. 196–226.

(29) Petri, 2000. 1442.

(30) Kerényi Károly (1942): Iter Catullianum. In: *Caius Valerius Catullus összes költeményei*. 2. kiadás. Officina Kiadó, Budapest. Kétnyelvű klasszikusok. 5.

(31) Petri, 2000. 1442.

(32) Petri György: Nomen est omen In: *Lettre Internationale* 29.

(33) Danto, A. (é. n.): Metafora, kifejezés és stílus In: *Szöveg és interpretáció*. Szerk.: Bacsó Béla. Cserépfalvi, Budapest. 135.

(34) Cseh, 2002. 230–231.

(35) További szakirodalom: Keresztury Tibor (1998): *Petri György*. Kalligram Könykiadó, Pozsony. Polgár Anikó (2003): *Catullus noster. Catullus-olvasatok a 20. századi magyar költészetben*. Kalligram, Pozsony. Szepes Erika (1995): Catullus szerelmei. In: *Olvaszuk együtt!* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 30–34. Szilágyi János György (1978): Catullus noster. In: *Antik tanulmányok*. 236–242.

(36) Géher István (1997): Mi van, Catullus? CXV. In: *Hol az a látvány?* Liget Műhely Alapítvány, Budapest. 107.

(37) Rákos Sándor *Catullusi játékok* című ciklusából, a *Társasmonológ* című kötetből. In (1998): *Rákos Sándor Válogatott versei*. A magyar költészet kincsestára, 69. Unicornis Kiadó, Budapest. 133–134.

(38) Orbán Ottó: A költészet hatalma. Versek a mindenségről és a mesterségről. H.n. É.n. Kortárs Könyvkiadó.

(39) Kovács András Ferenc (2000): *Kompletórium*. Jelenkor Kiadó, Pécs. 163. Tőle lásd még *Caius Licinius Calvus versei-t*, valamint Lázár René Sándor *Léha catullusi lopkodások* című ciklusát.